УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА

ВОЗНА Тетяна Олександрівна - аспірант кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

https://orcid.org/0009-0000-9378-3793

УДК 343.412

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.1.48

У статті здійснено аналіз проблемних питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, а також сформульовано пропозиції щодо її удосконалення. Обґрунтовано необхідність доповнити ст. 347-1 Кримінального кодексу України вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі, шляхом доповнення її приміткою, яку викласти у такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян». Встановлено, що матеріальна шкода у великому розмірі (250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) станом на 2025 рік (податкова соціальна пільга – 1514 грн) становить 378 500 грн, а шкода в особливо великому розмірі (600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) – 908 400 грн. Це повністю узгоджується з положеннями ст. 194 Кримінального кодексу України та приміткою до ст. 185 Кримінального кодексу України, а також це усуне помилки під час відмежування ст. 194 і 347-1 Кримінального кодексу України за розміром заподіяної шкоди. Аргументовано необхідність передбачити відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах – з огляду на запропоновані зміни), з 14-ти років.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, журналіст, знищення, пошкодження майна, близькі родичі, члени сім'ї, законна професійна діяльність, засоби масової інформації.

Постановка проблеми

Однією з форм державного захисту як професійної діяльності журналістів, так і їх конституційних прав та свобод від кримінально протиправних посягань стало встановлення кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України). Однак зазначений факт не забезпечив належну кримінально-правову охорону конституційних прав і свобод журналістів, їх близьких родичів чи членів сім'ї. Ця обставина та занепокоєння стосовно утисків свободи слова в Україні, що його неодноразово висловлювали представники різних міжнародних організацій, зумовили прийняття Закону України від 14 травня 2015 року № 421-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів», відповідно до якого КК України доповнено

ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста», 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», 348-1 «Посягання на життя журналіста», 349-1 «Захоплення журналіста як заручника» [3, с. 172; 9].

Водночас наявність зазначених норм у КК України ще не означає, що такий інструментарій спроможний ефективно захистити конституційні права та свободи журналістів від кримінально протиправних посягань.

Одним із поширених суспільно небезпечних посягань, пов'язаних з професійною діяльністю журналіста, є умисне знищення або пошкодження його майна. Згідно зі статистичними даними Офісу Генерального прокурора, кількісні показники зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 347-1 КК України, протягом останніх років демонструють чітко виражену негативну тенденцію (якщо за 2015 рік зареєстровано чотири такі кримінальні правопорушення, то за 2016-й – 4, 2017-й – 8, 2018-й – 6; 2019-й – 3, 2020-й – 3, 2021-й – 7, 2022-й – 1, 2023-й – 1, 2024-й – 0, за січень–березень 2025-го – 1) [8]. Це пояснюється наявними конструктивними недоліками норм, які передбачені ст. 347-1 КК України, їх неузгодженістю з іншими суміжними статтями Особливої частини КК України, що призводить до відповідних труднощів під час кваліфікації. Недоліки спричинені й відсутністю комплексних теоретичних досліджень кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста [3, с. 172–173].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемні питання кримінально-правової охорони професійної діяльності журналіста досліджували низка видатних вчених України, однак питанню кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста приділили увагу у своїх працях такі вчені, як Л. А. Богуш, А. С. Бондарчук, А. В. Боровик, К. М. Буряк, Р. О. Мовчан, О. В. Остроглядь, О. С. Павлова, Ю. І. Пухір, О. Сачко, Т. І. Созанський, О. Л. Соколенко, Ю. В. Сподарик, О. О. Хорватова, О. М. Шармар, О. О. Юріков та ін.

Тому **метою статті** є вивчення проблемних питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста та формулювання пропозицій щодо її удосконалення.

Виклад основного матеріалу

Аналіз наукових праць вітчизняних вчених, а також ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, дав змогу визначити, що проблемними питаннями є: 1) необхідність виправлення недоліку КК України в частині визначення 14-річного віку кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, вчинене шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки; 2) питання щодо відмежування ст. 347-1 КК України від умисного знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) за наслідками у виді заподіяння шкоди у великому чи особливо великому розмірі.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 22 КК України, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років [5]. Тобто загальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, є 16 років.

У ч. 2 ст. 22 КК України міститься виключний перелік кримінальних правопорушень, відповідальність за вчинення яких настає з 14-ти років [5]. Аналіз цих кримінальних правопорушень дає підставу для висновку, що законодавець знизив вік кримінальної відповідальності, у першу чергу, за дві групи кримінальних правопорушень: 1) насильницькі кримінальні право-порушення; 2) майнові кримінальні правопорушення [4, с. 277].

Зниження вікової межі відповідальності за ці кримінальні правопорушення ґрунтується на таких критеріях: 1) рівень розумового розвитку особи, який засвідчує можливість уже у віці 14-ти років усвідомити фактичні ознаки й суспільну небезпечність кримінальних правопорушень, зазначених у ч. 2 ст. 22 КК України; 2) значну поши-

реність цих кримінальних правопорушень серед підлітків; 3) значну суспільну небезпечність (тяжкість) більшості із цих кримінальних правопорушень [1, с. 145]. Встановлення загального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (із 16-ти років, а за деякі кримінальні правопорушення – з 14-ти років), зумовлено тим, що досягнувши цього віку, особа цілком здатна оцінювати власну поведінку, зокрема кримінально протиправну [7, с. 81; 11, с. 452–456; 12, с. 206].

Оскільки вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, має правове значення, органи досудового розслідування та суди повинні вжити заходів щодо встановлення віку неповнолітнього – дати його народження (число, місяць, рік) [14, с. 153–155]. Особу вважають такою, що досягла певного віку, не в день народження особи, а починаючи з 00:00 годин наступної доби. Також слід ураховувати місце народження та місце вчинення кримінального правопорушення, якщо вони знаходяться в різних часових поясах [7, с. 81–82]. Максимальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, чинне кримінальне законодавство України не визначає [11, с. 452–456; 12, с. 207].

З огляду на зміст ч. 2 ст. 22 КК України, кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста настає з 16-ти років. Проте слід акцентувати увагу, що відповідальність за кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 194, 347, 352, 378, ч. 2 і 3 ст. 399 КК України, настає з 14 років. У зв'язку з тим, що зазначені суспільно небезпечні діяння, пов'язані з умисним знищенням або пошкодженням чужого майна, що спричинили тяжкі наслідки або вчинені загальнонебезпечним способом, незрозуміла позиція законодавця визначити 16-ти річний вік відповідальності за схоже діяння (ч. 2 ст. 367-1 КК України).

Наприклад, за умисне знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу, працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (у тому числі після звільнення з посади) чи їхнім близьким родичам, у зв'язку з виконанням службових обов'язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (у тому числі у минулому), вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 347 КК України) [5] відповідальність настає з 14 років, тоді як аналогічні дії, але вчинені щодо журналіста (ч. 2 ст. 347-1 КК України) відповідальність настає лише з 16 років. При цьому, суспільна небезпека цих кримінальних правопорушень майже рівнозначна, а санкції статей однакові.

З метою усунення зазначеної вище суперечності в КК України, пропонуємо, шляхом внесення змін до ч. 2 ст. 22 КК України, передбачити відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах – з огляду на запропоновані зміни) [5], з 14-ти років.

Під час аналізу наслідків кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, виникає питання щодо відмежування цього суспільно небезпечного діяння від умисного знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України). Наприклад, якщо умисним знищенням чи пошкодженням майна, що належить журналісту, було заподіяно шкоду у великому розмірі, то це слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, чи окремо ст. 194 КК України або ст. 347-1 КК України. Крім того, є також малозначність діяння, на що також слід звернути увагу.

З цього приводу К. М. Буряк зазначає, що у законі про кримінальну відповідальність необхідно визначити, який розмір шкоди потрібно визначити в якості ознаки простого складу кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 347-1 КК України), а який мав би бути шкодою, котра б вважалася

«значною шкодою» і виконувала б роль кваліфікуючої ознаки даного кримінального правопорушення. Адже якщо діянням не заподіяно істотної шкоди журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, то має місце малозначність діяння. Відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [2, с. 115; 5].

Р. О. Мовчан звертає увагу на те, що, на відміну від загальної ч. 1 ст. 194 КК України, для інкримінування якої необхідно встановити, що умисне знищення або пошкодження майна завдало шкоду у великому розмірі, за ст. 347-1 КК України кваліфікується будь-яке знищення або пошкодження майна потерпілих, незалежно від розміру завданої шкоди. Водночас у випадках знищення майна відверто незначної вартості (ручки, аркуша паперу тощо) або незначного пошкодження малоцінного майна не виключається застосування ч. 2 ст. 11 КК України [6, с. 215].

Схожу позицію підтримує й Ю. В. Сподарик, який зазначає, що за ч. 1 ст. 194 КК України відповідальність настає у разі заподіяння шкоди у великих розмірах, а за ч. 2 ст. 194 КК України за шкоду в особливо великих розмірах, у ст. 347-1 КК України розмір шкоди значення не має. Він наголошує, що для уникнення проблем у разі кваліфікації і загалом для спрощення цього процесу варто було б законодавчо чітко визначити, який розмір шкоди потрібно визначити як ознаку простого складу кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 347-1 КК України), а який мав би бути шкодою, котра б вважалася «значною шкодою» і виконувала б роль кваліфікуючої ознаки цього кримінального правопорушення. Адже якщо діянням не заподіяно істотної шкоди фізичній особі у цьому разі журналісту чи його близьким родичам, то має місце малозначність діяння, а як відомо, якщо в діянні встановлені ознаки малозначності діяння, справа підлягає закриттю за відсутністю складу кримінального правопорушення [10, с. 145–146; 13, с. 219–224].

На нашу думку, оскільки ст. 347-1 КК України є спеціальною нормою по відношенню до ст. 194 КК України і передбачає посилення відповідальності за посягання на майно саме журналіста у зв'язку з його професійною діяльністю, то і малозначності за відсутності шкоди у великому розмірі не може бути.

Що стосується заподіяння шкоди у великому розмірі, то для усунення суперечностей в КК України, вважаємо за необхідне доповнити ст. 347-1 вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі. Водночас зазначену норму доповнити приміткою, яку викласти у такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Отже, матеріальна шкода у великому розмірі (250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) станом на 2025 рік (податкова соціальна пільга – 1514 грн) становить 378 500 грн, а шкода в особливо великому розмірі (600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) – 908 400 грн. Таким чином, це повністю узгоджується з положеннями ст. 194 КК України та приміткою до ст. 185 КК України, а також це усуне помилки під час відмежування ст. 194 і 347-1 КК України за розміром заподіяної шкоди.

Висновки

Обґрунтовано необхідність доповнити ст. 347-1 вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі. Водночас зазначену норму доповнити приміткою, яку викласти у такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує

неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Встановлено, що матеріальна шкода у великому розмірі (250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) станом на 2025 рік (податкова соціальна пільга – 1514 грн) становить 378 500 грн, а шкода в особливо великому розмірі (600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) – 908 400 грн. Це повністю узгоджується з положеннями ст. 194 КК України та приміткою до ст. 185 КК України, а також це усуне помилки під час відмежування ст. 194 і 347-1 КК України за розміром заподіяної шкоди.

Аргументовано необхідність передбачити відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах – з огляду на запропоновані зміни), з 14-ти років.

Література

1. Бондарчук А. С. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 269 с.

2. Буряк К. М. Злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2018. 245 с.

3. Возна Т. О. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану :* матеріали міжвідом. наук.практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 172–175.

4. Гродецький Ю. В., Зайцев О. В. Поняття суб'єкта кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 1 (21). С. 225–281.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

6. Мовчан Р. О. Спеціальні норми щодо кримінально-правового захисту журналістської діяльності (ст. ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України): науково-практичний коментар окремих дискусійних положень. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 209–221.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.

8. Офіс Генерального прокурора : [сайт] / *Статистика*. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/1stat.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів : Закон України від 14 трав. 2015 р. № 421-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421-19#Text.

10. Сподарик Ю. В. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістської діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 92. С. 141–150.

11. Тарасенко О. С. Типові слідчі ситуації подальшого етапу досудового розслідування незаконного зайняття рибним промислом. *Право і суспільство*. 2024. № 1/2024. Т. 2 С. 452–456. pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/1_2024/part_2/70.pdf

12. Юріков О. О. Кримінально-правова охорона об'єктів електронних комунікацій : монографія. Київ : 7БЦ, 2022. 304 с.

13. Tarasenko O. S. (2020). Problem issues of combating criminal communities. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 8 (36). Vol. 2. С. 219–224. URL: http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/3897

14. Tumanyants, A., Hetman, H., Babanina, V., Dovbash, R. (2023). Features of Ensuring the Right to Liberty and Personal Integrity

In Criminal Proceedings Under the Conditions of Martial Law: Precedent Practice of the European Court of Human Rights and Ukrainian Realities. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2 (19) P. 153–171. URL: https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.2-n000226

Tetiana VOZNA,
tfedko86@ukr.net

IMPROVEMENT OF THE NORMS PROVIDING CRIMINAL LIABILITY FOR INTENTIONAL DESTRUCTION OR DAMAGE TO A JOURNALIST'S PROPERTY

The article analyzes problematic issues of criminal liability for intentional destruction or damage to a journalist's property, and also formulates proposals for its improvement. The need to supplement Article 347-1 of the Criminal Code of Ukraine with an indication of such qualifying circumstances as causing damage in a large amount and in an especially large amount, by supplementing it with a note, which should be worded as follows: "1. In this article, property damage is recognized as caused in a large amount if its amount exceeds the non-taxable minimum income of citizens by two hundred and fifty times or more. 2.In this article, property damage is recognized as caused in an especially large amount if its amount exceeds the non-taxable minimum income of citizens by six hundred and more times." It has been established that material damage in a large amount (250 non-taxable minimum incomes of citizens) as of 2025 (tax social benefit – 1514 UAH) is 378,500 UAH, and damage in an especially large amount (600 non-taxable minimum incomes of citizens) is 908,400 UAH. This is fully consistent with the provisions of Art. 194 of the Criminal Code of Ukraine and the note to Art. 185 of the Criminal Code of Ukraine, and it will also eliminate errors when distinguishing Art. 194 and 347-1 of the Criminal Code of Ukraine by the amount of damage caused. The need to provide for liability for intentional destruction or damage to property belonging to a journalist, his close relatives or family members, in connection with the journalist's lawful professional activity, committed by arson, explosion or other generally dangerous method, or those that caused death or other serious consequences (or that caused property damage in particularly large amounts – taking into account the proposed changes), from the age of 14 is argued.

Key words: criminal liability, journalist, destruction of, damage to property, close relatives, family members, legitimate professional activity, mass media.